

LİSE ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNDE EMEK PİYASASINDAKİ BELİRSİZLİKLERİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE DERİNLEMESİNE İNCELENMESİ*

Özgür ERAKKUŞ

Dr., Öğretmen, Bursa, Türkiye

enginler@yandex.com.tr, ORCID No: orcid.org/0000-0002-8522-6003

Makale
Geliş Tarihi:
19/10/2023

Makale
Kabul Tarihi:
26/12/2023

Makale
Yayın Tarihi:
31/12/2023

Makale Türü:
Orijinal Araştırma
Makalesi

Özet

Emek piyasasındaki gelişmelerin birey ve toplum üzerinde etkileri bulunmaktadır. Ortaöğretim (lise) düzeyindeki gençler de hem sosyal çevrelerinden hem de basın yayın organlarından çalışma hayatı hakkında algı geliştirmektedir. Böylece, ortaöğretim öğrencilerinin de mezuniyet sonrası ile ilgili çeşitli düşünceleri ve eylemleri olabilmektedir. Çalışmanın amacı emek piyasasındaki şartların ortaöğretim (lise) öğrencileri üzerindeki etkisini öğretmenlerin gözlemlerine göre tespit etmektir. Çalışma olgubilim deseninde nitel bir çalışmadır. Öğretmenlere araştırmacı tarafından hazırlanan sorular yöneltilmiştir. Araştırma verileri içerik analizi ile değerlendirilmiştir. Katılımcı görüşlerine göre; belirsizlik, insan onuruna yakışır işlerin yeterli olmaması, işsizlik, güvencesizlik, sosyal sermaye olmadan bir işe yerleşememe inancı gibi hususlar gençlerin eğitimden uzaklaşmasına ve kaygı yaşamalarına sebep olmaktadır. Gençlerin yurtdışına gitme, zengin eş bulma hayali veya sahte dünyalarda gerçeklerden kaçma gibi başa çıkma yolları bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gençler, Belirsizlik, Emek Piyasası, Eğitim

AN IN-DEPTH EXAMINATION OF UNCERTAINTIES IN THE LABOR MARKET ON HIGH SCHOOL STUDENTS ACCORDING TO TEACHERS' VIEWS

Abstract

Developments in the labor market have effects on the individual and society. Young people at secondary school (high school) level also develop perceptions about working life from both their social environment and the media. So that, secondary school students may also have various thoughts and actions about post-graduation. The aim of the study is to determine the effects of labor market conditions on secondary high school students according to teachers' observations. The study is a qualitative study with a phenomenological design. The teachers were asked the questions prepared by the researcher and their answers were subjected to content analysis. According to the participant views, issues such as uncertainty, the inadequacy of decent jobs, unemployment, insecurity, and the belief that they cannot get a job without social capital cause young people to move away from education and experience anxiety. There are ways to cope, such as going abroad, dreaming of finding a rich spouse, or escaping reality in digital worlds.

Keywords: Youth, Uncertainty, Labor market, Education.

Atıf / Citation

Erkkuş, Ö. (2023). Lise öğrencileri üzerinde emek piyasasındaki belirsizliklerin öğretmen görüşlerine göre derinlemesine incelenmesi. *Anadolu Türk Eğitim Dergisi*, 5(2), 140-161

Erkkuş, Ö. (2023). An in-depth examination of uncertainties in the labor market on high school students according to teachers' views *Anatolian Turkish Journal of Education*, 5(2), 140-161

- Bu çalışmada "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. "8-9 Eylül 2023 tarihinde Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi, ÇEEİ bölümü tarafından gerçekleştirilen 22. Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Kongresinde (Bandırma-Balıkesir) Emek Piyasasındaki Şartların Lise Öğrencileri Üzerindeki Etkisi (Öğretmen Görüşlerine Göre) başlığı ile sözlü olarak sunulmuştur, kongre sonrası başlık yeniden düzenlenmiştir"

Giriş

Uygulanmakta olan sosyal ve ekonomik politikalar avantaj ve dezavantajlarıyla birlikte toplumsal değişimleri beraberinde getirir. Bu değişimlerin emek piyasasını da etkilediği kabul edilmektedir ve toplumun birçok kesimini etkilemektedir. Başta çalışanlar olmak üzere iş hayatına henüz girmeseler de örgün eğitime devam eden gençler bu etkinin kapsamındadır. Gençler gelecekte yapmayı düşündükleri meslekler ve ulaşmak istedikleri yaşam kalitesi hakkında plan yaparlar ve bu doğrultuda yol haritası belirlerler. İçinde yetiştiği aile, sosyal çevre, okul ortamı, etkileşimde bulunduğu yazılı ve görsel medya araçları da gençlerin düşünce yapılarını etkilemektedir.

Günümüz gençleri ailesinde ve çevresinde emek piyasası koşullarıyla ilgili birçok örnekle karşılaşmaktadır. Mevcut koşullar ebeveynlerinin ve öğretmenlerinin gençliğinden farklılık göstermektedir. İş ortamlarındaki hızlı değişim, belirsizlik, küreselleşme, neoliberal politikalar ve diğer faktörlerin de etkisiyle işgücü piyasasının koşulları, gençler arasında kaygıya neden olmaktadır. Sadece gençler değil, çalışan ya da işsiz bireyler de işgücü piyasasındaki koşullardan etkilenmektedir. Bunun yanı sıra gelecekte endüstri 4.0 uygulamalarının onları nasıl etkileyeceği de üzerinde düşünülmesi gereken bir başka sorudur. International Labour Organization'ya (ILO) verilerine göre, işgücü piyasasında kayıt dışı, geçici, esnek, standart dışı işler mevcutken pandemi sonrası gençlerin "insana yakışır iş" standartlarına uygun iş bulma ihtimalleri azalmaktadır (ILO, 2021: 34). Çalışma çağına olan bir kısım bireyler iş aramaktan ümidini kesebilmektedir. ILO verilerine bakıldığında; "Not in Education, Employment, or Training" (NEET) olarak da adlandırılan bu grubun 2018 ekonomik durgunluğu sonrası 15-24 yaş arası oranı %23,5 iken Covid 19 salgını sonrası oran Kasım 2020 de %27,1 olarak tespit edilmiştir. Bu oran 2022 yılında ise % 24,2 olmuştur (ILO, 2022). İşgücü piyasası ile ilgili olarak insana yakışır işlerin yetersiz olduğu, çalışan yoksulluğunun devam ettiği, işsizliğin bir sorun olduğu, çalışma hayatı da dâhil olmak üzere toplumda belirsizliklerin olduğu şeklindeki bulgular ülkemizde yapılan araştırmalarda göze çarpmaktadır. Koşulların sürekli değişimi ve belirsizlikler gençlerde kaygıyı arttığı gözlemlenmektedir (Pelek, 2022; Mütevellioglu ve Işık, 2009). Ortaöğretim veya yükseköğretimden mezun gençler güvencesiz ve düşük ücretli işleri kabul etmek zorunda kalmaktadır. Eksik istihdam olarak da adlandırılan niteliklerinin altında veya günlük, yarı zamanlı işleri kabul eden bireyler, İnce'ye (2022) göre "çalışmakla işsizliğin kıyısında olmak" olarak ifade edilmektedir. Düşük ücretle çalışmak zorunda kalan çalışan bireyin amacının, günü kurtarmaya dönüştüğü söylenebilir (Evcim, 2023, s.51).

Toplumsal yapı ve kurumların sürekli değişim halinde olması Zygmunt Bauman tarafından "Akışkan Modernite" olarak adlandırılmıştır. Dünyada oluşan yeni yapı eğitimcilerin de daha önce karşılaşmadıkları bir dizi zorlukları beraberinde getirmektedir (Bauman, 2005: 303). Eğitim sistemi, bireyleri yaşam boyu gelişimleri için gerekli bilgi, beceri ve araçlarla donatmaktan sorumludur. Eğitimin kalitesi, öğrencilerin toplumda gelişmek için ihtiyaç duydukları becerileri ne kadar etkili bir şekilde birleştirdikleri ile değerlendirilebilir. En iyi performans gösteren eğitim sistemleri hem kaliteyi hem de eşitliği birleştirir. Bu bağlamda eşitlik, kişisel koşulların eğitim potansiyeline ulaşmada bir engel olmadığı ve tüm bireylerin en azından asgari bir düzeye ulaşması anlamına gelir (OECD, 2021: 240). Eğitim hayatı boyu devam eder ancak örgün öğretim genel olarak çocukluk ve ergenlik dönemlerinde gerçekleşmektedir. Sağlıklı bir gelişim sürecinden geçen ergen kendine ve topluma daha fazla katkıda bulunabilir (Seydooğulları ve Arıdağ, 2014: 33). Dünyadaki siyasal, sosyal ve kültürel değişimlere insan haklarını da dikkate alarak uyum gösteren toplumlar daha sağlıklı ve barışçıl bir gelişme gösterebilirler. Eğitim sisteminin de insan hakları ve demokratik değerlerle uyumlu olması beklenir (Akyeşilmen, 2014).

Ülkemizde öğretim programlarında yer alan kazanımlar incelendiğinde öğrencinin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerilerini geliştirici bir anlayış olduğu görülmektedir.† Ancak merkezi sınavların ortaya çıkarmış olduğu baskılayıcı sistem, uygulamada yarışmacı/ rekabetçi anlayışın var olduğunu açıkça göstermektedir. Eğitim programları uygulamada esnetilmekte ve dersler sınavlara (LGS, YKS, YÖS vb.) hazırlık merkezli işlenmektedir (Soyyal, 2022). Seydooğulları ve Arıdağ'a (2014) göre bu durum

† <http://mufredat.meb.gov.tr/Veliler.aspx> ve <http://mufredat.meb.gov.tr/Programlar.aspx> adresinden öğretim programları hakkında ayrıntılı bilgi edinilebilir.

öğrencilerin hedef kazanımları edinmelerine engel teşkil etmektedir. Belli bir başarı düzeyinin altındaki öğrenciler sadece diploma alma kaygısıyla okula devam eğilimindedir. Öğrenciler bu dönemde ergenlik sıkıntılılarıyla başa çıkmaya çalışırken, diğer yandan gelecek kaygısı; liselere ve üniversiteye giriş sınavlarına hazırlık süreci aile ve çevresinin beklentileri nedeniyle baskı altındadırlar. Bu durum da dolaylı olarak yaşam doyum düzeylerini düşürebilmektedir. Mevcut ve muhtemel değişimlere rağmen okulların ve bağlantılı kurumların rekabetçi bir anlayışla sınavlara odaklanması hayata hazırlanma noktasında okulların verimliliğini düşürdüğü söylenebilir. Sınav hazırlık kurslarına devam etmek ve sınav hazırlık çalışmalarına yoğunlaşmak isteyen öğrencilerin örgün eğitimin dışına çıkmayı tercih ettiği basında da yer almaktadır. (<http://arsiv.ntv.com.tr/news/149264.asp>, <https://www.milliyet.com.tr/egitim/1-7-milyon-ogrenci-acik-ogretimde-liselerden-kacis-suruyor-6990196>, <https://www.milliyet.com.tr/egitim/son-dakika-egitimde-yeni-trend-acik-ozel-lise-bes-taksitle-lise-diplomasi-7017069>). Kârını arttırma arzusu üretim ilişkilerinde temel bir unsurdur. Teknolojinin gelişmesinin sağladığı imkânlarla esnek standart dışı –atipik- çalışma giderek yaygınlaşmaktadır. (Tekin, 2022: s.13) Eğitimin çeşitli amaçları olmakla birlikte lise eğitimi üniversiteye geçiş için adeta bekleme odası gibi görülmektedir. Diğer yanda; üniversite mezunları arasında da iş bulma kaygısı yaşanmaktadır. Emeğin değersizleşmesi bireylerin yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir. (Serpil, 2022: 117)

Alanyazında lise öğrencilerinin meslek seçimi ve diğer sorunlarıyla ilgili çalışmalar mevcuttur (Turan ve Kayıkçı, 2019; Çelik ve Üzmez, 2014; Kars ve diğerleri, 2014). Bu araştırma, öncelikle, öğrencilerin kariyer seçeneklerini anlamalarını ve bu belirsizliklere nasıl adapte olabileceklerini öğrenmelerini destekleyebilir. Ayrıca, eğitim politikalarının emek piyasasındaki değişkenliklere uyum sağlaması gerektiği konusunda önemli bir yol haritası sunabilir. Öğretmenler için ise, öğrencilerini emek piyasasındaki belirsizliklere karşı nasıl hazırlayabilecekleri konusunda fikirler sağlayabilir. Son olarak, bu makale, emek piyasasındaki belirsizliklerin eğitim sistemine etkilerini bilimsel olarak inceleyen bir kaynak olarak hizmet edebilir ve bu konuda daha fazla araştırmanın önünü açabilir. Bu çalışmanın amacı emek piyasasındaki belirsizliklerin ortaöğretim (lise) öğrencileri üzerindeki etkisini öğretmenlerin görüşlerine göre belirlemektir.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemleri işe koşulmuştur. Nitel araştırmalarda temel amaç; algı ve deneyimlerin ortaya çıkarılmasını sağlamaktır. Araştırma doğal ortamında ve bütüncül olarak ele alınır (Tekindal ve Arsu, 2020: 156). Araştırmada desen olarak ise fenomenoloji deseni benimsenmiştir. Bu desen, araştırmacıların bir olayı veya fenomeni doğal koşullar altında gözlemlemelerine izin verir. Karmaşık ve benzersiz durumları incelemek için etkilidir ve araştırmacılara bu durumların nasıl çalıştığını veya neden meydana geldiğini anlama fırsatı sunar (Karasar, 2009).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu kolay örnekleme yoluyla ulaşılan ve Bursa’da yer alan Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde çalışan 24 öğretmen oluşturmaktadır. Katılımcılara ait demografik bilgiler Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1.

Katılımcılara ait demografik bilgiler

Değişkenler		1	2	3	4	5	6	7	Toplam
		Kadın	Erkek						
Cinsiyet	<i>n</i>	12	12						24
	%	50.0	50.0						100
Eğitim		Lisans	Master						-
	<i>n</i>	18	6						24
	%	75.0	25.0						100
Görev Yeri		Nilüfer	Yıldırım						-
	<i>n</i>	14	10						24
	%	58.0	42.0						100
Kıdem		0-1	1-5	6-10	11-20	21-30			-

n	1	11	7	3	2	24
%	4.2	45.8	29.1	12.5	8.4	100

Tablo 1'e bakıldığında; katılımcıların yüzde 50'si kadın ve yüzde 50'si erkektir. Eğitim seviyelerine bakıldığında, çoğunluğu lisans derecesine sahip katılımcılar oluştururken (%75), yüzde 25'lik bölümü yüksek lisans derecesine sahip bireyler oluşturmaktadır. Katılımcıların görev yerlerine bakıldığında ise bu dağılımın Nilüfer ilçesinde %58, Yıldırım ilçesinde ise %42 olduğu görülmektedir. Katılımcıların kıdem durumları ise yüzde 45.8 1-5 yıl; yüzde 29.16-10 yıl; yüzde 12.5; 11-20 yıl ve yüzde 8.4 21-30 yıl şeklindedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak görüşme formu kullanılmıştır. Formda yer alan sorular uzman görüşleri ve alanyazın dikkate alınarak oluşturulmuş olup formda toplam 8 açık uçlu soru yer almaktadır. İlk 6 soru katılımcı öğretmenlerin özelliklerini tespit etmek amaçlı hazırlanmıştır. 7. ve 8. sorular emek piyasasındaki şartların lise öğrencileri üzerindeki etkisini betimlemek amaçlı hazırlanmıştır. Formda yer alan sorular aşağıda verilmiştir.

1. Çalıştığınız okul türü nedir?
2. Görev yaptığınız il ve ilçe nedir?
3. Cinsiyetiniz nedir?
4. Kaç yaşındasınız?
5. Lisansüstü eğitiminiz var mı?
6. Ne kadar süredir öğretmenlik yapıyorsunuz?
7. Çalıştığınız kurumdaki öğrencilerin hayata hazırlanmasında, iş hayatında gerekli nitelikleri kazanmasında ailenin, okulun ve toplumun olumlu ve olumsuz etkileri nelerdir?
8. Mevcut çalışma ve iş bulma koşulları çalıştığınız kurumdaki öğrencilerinizi nasıl etkiliyor?

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmadaki veriler, katılımcılara online olarak sunulan Google Forms aracıyla toplanmıştır. Araştırmada etik ilkelere dikkat edilmiş olup Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu (2022-5 13/05/2022) tarafından etik kurul onayı alınmıştır.

Veri analizi sırasında içerik analizi yapılmıştır. Verilerin analizinde MAXQDA 20 programından yararlanılmıştır. Katılımcı görüşlerine göre kod ve temalar belirlenmiştir. Gerektiğinde katılımcı ifadelerinden doğrudan alıntı yapılmıştır. Katılımcıların ifadelerindeki yazım hataları vb. düzeltilmemiştir.

Nitel araştırmaların iç geçerliliğini arttırmak için, araştırmacılar veri çözümleme ve kodlama sürecinde hata olasılığını azaltmak amacıyla yaptıkları eşleştirmelerin uygunluğunu kontrol etmelidir. Bu nedenle, araştırmacılar alanda iki uzmanın ilgili kod, kategori ve temaların çapraz kontrolünü sağlar. İlgili kod, kategori ve temaların eşleştirilmesi, araştırmacıların yaptıkları eşleştirmelerle karşılaştırılır ve sonuçların güvenilirliği Miles & Huberman güvenilirlik formülü (1994) kullanılarak hesaplanır. Araştırmada bu bağlamda iki araştırmacı tarafından veriler incelenmiş ve araştırmacılar arasında güvenilirlik %76 olarak hesaplanmıştır.

Bulgular

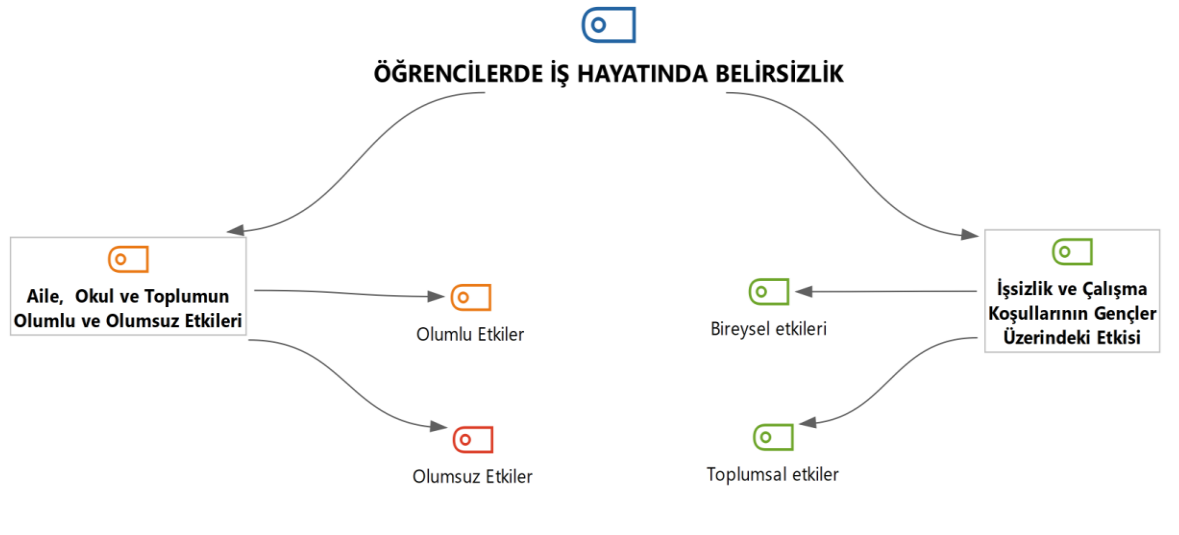
Araştırma kapsamında elde edilen verilerin analizi sonrası ortaya çıkan temalar ve alt temalar Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2.

Lise Öğrencilerinde iş hayatındaki belirsizliğin etkisine yönelik tema ve alt temalar

Ana Tema	Alt temalar
Tema I: Aile, Okul ve Toplumun Olumlu ve Olumsuz Etkileri	1. Olumlu Etkiler 2. Olumsuz etkiler
Tema II: İşsizlik ve Çalışma Koşullarının Gençler Üzerindeki Etkisi	1. Bireysel Etkiler 2. Toplumsal Etkiler

Lise öğrencilerinin iş hayatındaki belirsizliklerin etkisi kapsamında elde edilen veriler incelendiğinde 2 ana tema ortaya çıkmıştır. Bu temalar; gençlerin hayata hazırlanmasında, iş hayatında gerekli nitelikleri kazanmasında aile, okulun ve toplumun olumlu veya olumsuz etkileri ile iş bulma ya da bulunan işlerde uygun çalışma koşullarının oluşturulmasında yaşanan zorlukların gençleri nasıl etkilediğidir. Tüm ana temalar Şekil 1’de gösterilmektedir.

Şekil 1: Öğrencilerde (lise) iş hayatındaki belirsizliğin etkisine ilişkin ana temalar (maxqda 20-hiyerarşik kod-alt kod modeli)

Aile, Okul ve Toplumun Olumlu ve Olumsuz Etkileri

Lise öğrencilerinde iş hayatındaki belirsizliğin etkileri kapsamında elde edilen bilgiler doğrultusunda; ailenin, okulun ve toplumun öğrenciler üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri olduğu ön plana çıkmıştır. Olumlu etkiler kapsamında; okul ortamının ve eğitimin etkisi, gençlerin imkânlarının fazla olması, ailelerinin ilgili olması, farklı kültürleri tanıma fırsatı yer almaktadır. Olumsuz etkiler kapsamında ise, ailenin baskıcı, bilinçsiz ve ilgisiz olması, toplumsal değişim etkileri ve okulların olumsuz etkileri yer almaktadır. Tüm alt temalar Şekil 2’de gösterilmektedir.

Alt Tema 1. Aile, Okul ve Toplumun Olumlu Etkileri

İş hayatındaki belirsizliklerin lise öğrencileri üzerindeki etkisi kapsamında elde edilen veriler incelendiğinde aile, okul ve toplumun olumlu etkilerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda katılımcılardan elde edilen bulgular şu şekildedir:

“Öğrencinin güçlü yönleri öz güvenleri” (G19)

“Avantaj, sınıf kalabalık değil” (G6)

“Öğrenciler, sosyalleşme alanında okul içinde aktifler. Okul dışında da halı saha etkinliği yapıyorlar.” (G11)

“Güçlü yönleri birçoğu öğretmenleriyle ilişkilerinde aktif ve sosyaller” (G12)

Katılımcılardan elde edilen bulgulara bakıldığında okul ortamlarının ve verilen eğitimin öğrencilerin özgüvenlerine olumlu katkı sağladığı, sınıfların kalabalık olmaması gerektiği, gençlerin geleceği olan bölümlerde eğitim görmeleri gerektiği, okul ortamlarının öğrencilerin sosyalleşmesinde etkili olması gerektiği ve öğretmenler ile öğrenciler arasındaki ilişkinin aktif olması gerektiği bu alt temanın olumlu etkileri arasında yer almıştır.

Bununla birlikte katılımcılar, çevrenin gençlere imkân sağladığını ve bilgiye ulaşmada teknolojinin kullanıldığını, günümüz imkânlarının fazla olduğunu ifade etmişlerdir. Bu konuda öğrencilerden elde edilen bulgular şu şekildedir:

“Öğrencinin fırsatları bilgiye çabuk ulaşabilmeleri teknolojiyi iyi kullanabilmeleri.” (G19)

“Aile, okul, yakın çevre, toplum ve toplum algısı çalışma hayatımızın ve asıl önemli olan hayat anlayışımızın neredeyse tamamını oluşturmaktadır. Olumlu çevre, gençlere imkanlar sağlar, ufkunu açar ve topluma ait bilinçli bir birey olarak hayata devam eder.”
(G3)

“Gençler zamanın getirdiği imkanlara sahipler. Bu güçlü yönleri.” (G14)

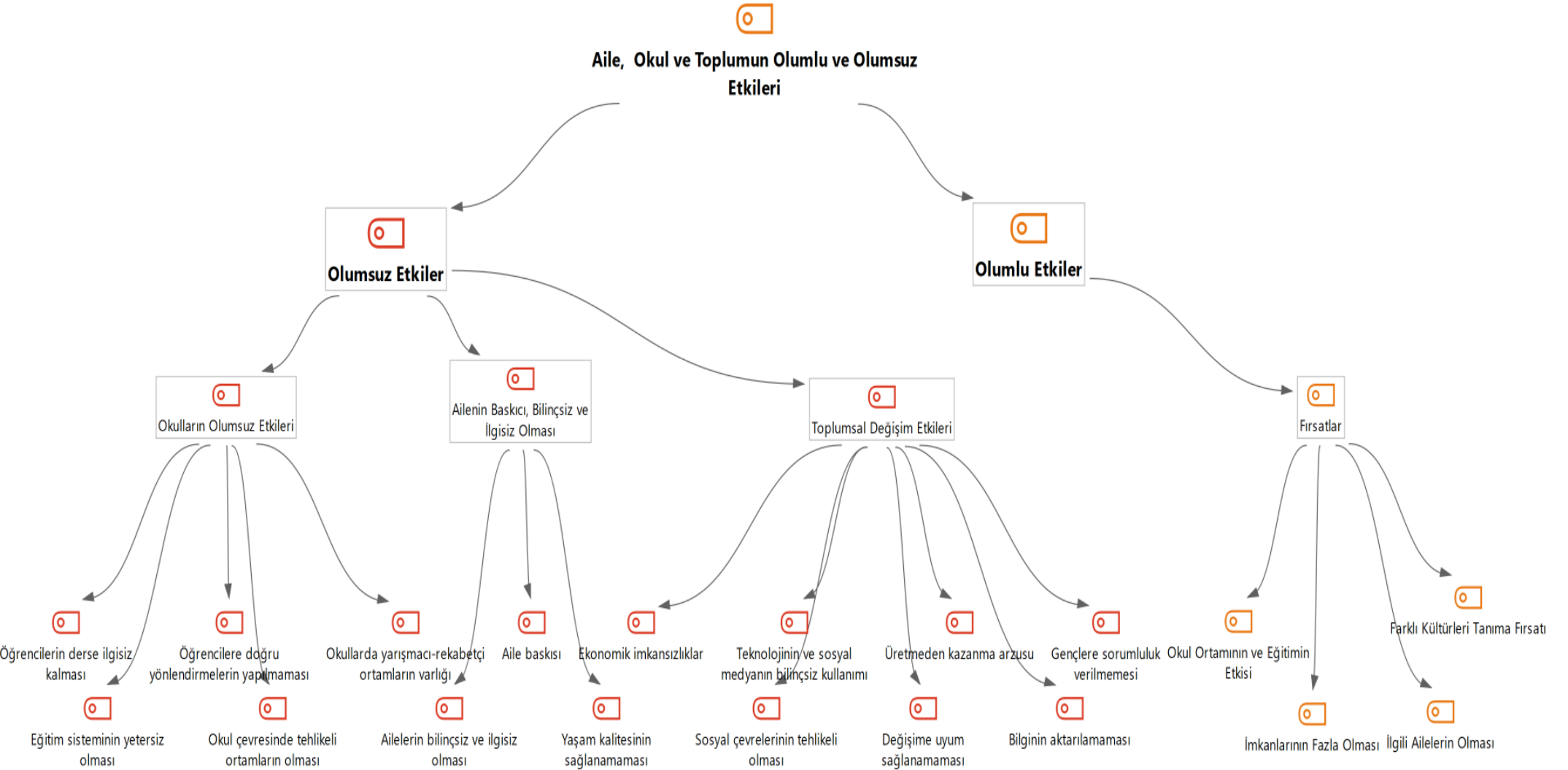
Ek olarak katılımcılar, ilgili ailelerin olduğunu ve okul ortamının farklı insanları veya kültürleri tanımadaki fırsat olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Bu konuda elde edilen bulgular ise şu şekildedir:

“Aileler biraz daha ilgili ve çocuklarını bu durumdan uzak tutmaya çalışıyorlar.” (G8)

“Olumlu etki olarak gençler okul ve sosyal hayatlarında yeni insanlar ve farklı çevrede buldukları için farklı karakterler ve kültür tanıma fırsatı oluyor.” (G1)

Araştırmanın "Aile, Okul ve Toplumun Olumlu Etkileri" adlı alt teması, iş hayatındaki belirsizliklerin lise öğrencileri üzerindeki etkisini inceleyerek elde edilen verilere dayanıyor. Bulgular, aile, okul ve toplumun öğrenciler üzerinde olumlu etkiler yarattığını göstermektedir. Özellikle öğrencilerin özgüvenlerinin güçlendiği, sınıfların kalabalık olmamasının avantaj sunduğu, gençlerin eğitimlerini geleceğine yönelik alanlarda almalarının önemli olduğu ve okulun sosyalleşmeye katkı sağladığı vurgulanmıştır. Ayrıca, öğretmen-öğrenci ilişkilerinin aktif olması gerektiği belirtilmiştir.

Katılımcılar, ayrıca çevrenin gençlere fırsatlar sunarak bilgiye erişimi kolaylaştırdığını ve teknolojiyi etkili bir şekilde kullanabilme yetilerini artırdığını ifade etmiştir. Bu bağlamda, aile, okul, yakın çevre ve toplumun gençlerin yaşam anlayışını şekillendirdiği ve olumlu bir çevrenin gençlere imkânlar sunarak bilinçli bireyler olarak yetişmelerine katkı sağladığı belirtilmiştir. Sonuç olarak, bu alt tema, aile, okul ve toplumun lise öğrencilerinin kişisel gelişimine ve geleceğine olumlu katkılar sunduğunu göstermektedir. Bu etkiler, gençlerin özgüvenlerini artırarak kariyerleri ve yaşamları üzerinde olumlu bir etki yaratmaktadır. Ayrıca, çevrelerinin gençlere sunduğu imkânlar ve teknoloji kullanımı da gençlerin bilgiye erişimini kolaylaştırmaktadır.

Şekil 2: Aile, okul ve toplumun olumlu ve olumsuz etkilerine ilişkin alt temalar (maxqda 20-hiyerarşik kod-alt kod modeli)

Alt Tema 2. Aile, Okul ve Toplumun Olumsuz Etkileri

İş hayatındaki belirsizliklerin lise öğrencileri üzerindeki etkisi kapsamında elde edilen veriler incelenmiş olup aile, okul ve toplumun olumsuz etkileri ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda katılımcılar, ailelerin baskıcı, bilinçsiz ve ilgisiz olması kapsamında; öğrencilerin ailelerinin baskısı ile okula devam ettiklerini, bu sebepten derslere ve okula karşı ilgisizlik yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda öğrencilerden elde edilen bulgular şu şekildedir:

“Birçoğu okuyup ne yapacağız işsiz kalacağız diyorlar ancak aile baskısı ile okullarına devam ediyorlar. Hayliyle bu durum öğrencide isteksizlik boş vermişlik gibi durumları ortaya çıkarıyor.” (G8)

“Geleceklerini planlama konusunda sıkıntılar mevcut. Bunun birçok sebebi olabiliyor. Ağırlıklı olarak ailelerin bu konuda rehberlik yapamaması ya da tam tersi rehberlik yaptığını zannederek çocuklarda baskı oluşturmaları.” (G20)

“Bu imkân etkili kullanılmıyor. Ancak aileler çocuklarına ilgisiz. Sadece gelecek kaygısı ve elalem ne der düşüncesiyle çocuklarına gereksiz baskı yapıyorlar.” (G22)

Bununla birlikte katılımcılar, ailelerin bilinçsiz ve ilgisiz olduğunu, çocuklarını spor ya da kültürel faaliyetlere yönlendirmediklerini, çocuğun hayata hazırlanmasında gereken ilgiyi ve sevgiyi göstermediklerini ifade etmişlerdir; Bu anlamda elde edilen bulgular ise şunlardır:

“Ama ülkemizde ne yazık ki ailelerin bilinçsizliği, okulların mesleki, fiziki ve anlayış olarak yetersizliği bireyin gelişimini engellemektedir. Bu durum tüm topluma yayılmaktadır.” (G3)

“Finans odaklı girişimci kişiliklerdir fakat ilgisiz aile, yanlış arkadaş çevresi, sosyal medyanın bilinçsiz kullanılması ve ailenin en azından liseyi bitirsin düşüncesi; onları başarısız kişiliklere büründürmüştür.” (G9)

“Aileler de çocuklarını sportif kültürel faaliyete yönlendirmiyor. Öğrenciler birbirini olumsuz yönde etkiliyor. Bazı aileler yeterli ilgi ve sevgiyi göstermiyor. Okul ve aile öğrencinin hayata hazırlanması, iyi bir gelişim göstermesi için fazla çaba göstermiyor.” (G14)

“Aileler ilgisiz, imkanları iyi ama sevgisiz büyüyen bir nesil.” (G21)

Ayrıca katılımcılar, gençlerin yaşam kalitelerinin sağlanamaması kapsamında günümüz imkânlarının iyi olduğunu ancak görev yaptıkları okullardaki gençlerin yurt içi veya yurt dışı gezilere katılamadığını, kendini geliştiremediğini ve yaşam kalitelerini arzu edilen düzeyde sağlayamadıklarını ifade etmişlerdir. Bu anlamda elde edilen bulgular ise şu şekildedir:

“Günümüzde imkânlar var. Ancak imkânların olması bir anlam ifade etmiyor. Gençler yurtiçi, yurtdışı bir geziye gidemiyor. Kendini geliştiremiyor. Yaşam kalitesini sağlayamıyor. Aile günü kurtarma çabası içinde.” (G23)

İş hayatındaki belirsizliklerin lise öğrencileri üzerindeki etkisi kapsamında elde edilen veriler kapsamında toplumsal değişim etkileri de ön plana çıkmaktadır. Toplumsal değişim etkileri kapsamında; ekonomik imkânsızlıklar, teknolojinin ve sosyal medyanın bilinçsiz kullanımı ile sosyal çevrenin tehlikeli olması ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda katılımcılar; ailelerin maddi imkânlarının yetersiz olduğunu, sosyal medyanın gençler üzerinde büyük bir etkisi olduğunu ve gençlerin sosyal çevrelerindeki problemlili kişilerin varlığının tehdit oluşturduğunu ifade etmişlerdir. Bu konuda öğrencilerden elde edilen bulgular şunlardır:

“Ekonomik anlamdaki yetersizliği, kalitenin liyakatin düşük olması vb.” (G19)

“Zayıf yönleri ise sosyal medyanın üzerlerindeki inanılmaz etkisi ve aile ilişkileri diyebiliriz” (G12)

“Yaşadığı zamanı anlamaya çalışıyor. Mevcut teknolojik gelişmeler karşısında genel olarak ebeveynlerinden önde gitmektedirler. Fakat bu teknolojik gelişmelerin olumsuzlukları öğrencilerin zayıf yönleridir. Bunlara karşı rehberlik anlamında yardım almak zorundalar. Kendilerini burada tamamen özgür sanıp sorumlu olduklarını önemsememektedirler.” (G20)

“Öğrencilerin sosyal çevreleri oldukça problemlili insanlardan oluşuyor yaşadıkları yerler yasaklı madde depoları.” (G8)

“Genelde belli yerlerden göç edip gelmiş, bir kısmı maddi olarak iyi bir noktaya gelse de şehirden kopuk kendi içlerinde yaşıyorlar. Çevre mahallelerde ortam pek güvenli değil.” (G11)

“Fiziki çevrenin getirdiği olumsuzluklar.” (G19)

Bununla birlikte katılımcılar, üretmeden kazanma arzusunun gençleri etkilemesini, bilgilerin kuşaktan kuşağa aktarılamamasını, bazı ailelerin ve okulların değişime uyum sağlayamamasını ve gençlere yeteri kadar sorumluluk verilememesini de toplumsal değişim etkileri kapsamında ele almışlardır. Bu konuda katılımcılardan elde edilen bulgular şu şekildedir:

“Bazı öğrencilerin aileleri arsa/arazilerinin değer kazanması ile varlığa ulaşmış. Varlık ve medeniyet paralel gelişmemiş. Üretmeden kazanma arzusu gençleri olumsuz etkiliyor.” (G22)

“Önceki nesillerden gelen birikim aktarılamıyor.” (G22)

“Öğrenciler derslere karşı ilgisiz. Her şey çok hızlı değişiyor. Her şey belirsiz. Her an ortaya çıkan bir gelişme, önceki planları altüst edebiliyor.” (G15)

“Bazı aileler ve okul toplumdaki değişimin farkında değil. Yeni durumlara uyum göstermiyorlar.” (G21)

“Çocuklara hem okulda hem evde sorumlulukların verilmesi gerekiyor. Kendileri için bazı kararları kendilerinin alması ve sonuçlarına katlanmaları gerekiyor. Biz onlar adına düşünüyor onlar adına karar veriyoruz ve onların yapması gereken birçok şeyi onların yerine yapıyoruz. Çocukların iletişim becerilerini geliştirmeye yönelik girişimlerde bulunmalıyız.” (G5)

İş hayatındaki belirsizliklerin lise öğrencileri üzerindeki etkisi kapsamında elde edilen veriler kapsamında okulların olumsuz etkileri de ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda katılımcılar okulların olumsuz etkileri kapsamında; öğrencilerin derse ilgisiz kaldığını ve aktif katılım göstermediğini, eğitim sisteminin yetersiz olduğunu, öğrencilerin fazla özgüvenli olduklarını, amaçlarının okulu bitirmek olduğunu, eğitim sisteminin yetersiz olduğunu ve öğrencileri sadece sınavlara hazırladığını, uzun ders saatlerinin çocuklara herhangi bir şey katmadığını dile getirmişlerdir. Bu bağlamda elde edilen bulgular şunlardır:

“Şımarık ve fazla özgüvenliler.” (G7)

“Amaçlarının sadece okul bitirme isteği” (G10)

“Öğrencilerin kitap okuma alışkanlığının olmamasına bağlı olarak birçok konuda yorum yapamaması genel olarak eksik” (G17)

“Zayıf yönleri sorumluluk alma yetilerinin olmayışı tembel olmaları çabuk pes etmeleri hatta mücadele etmemeleri vb.” (G19)

“Eğitim sistemimiz malesef çok yetersiz ve niteliksiz. Ülkemiz bir üniversite çöplüğüne doğru gidiyor!!!” (G1)

“Öğrencilerin geçtiği sınıflardaki eğitim temelleri oluşmamış kendi yaş grubunun niteliğine sahip değiller.” (G16)

“Okullar sadece sınavlara hazırlama veya diploma verme kurumuna dönmüş durumda. Toplumda gücü olanın her şeyi yapabileceği düşüncesi var. Hedefe ulaşmak için her yol mubah görülüyor. Görgüsüzlük ve kabalık öğrencileri olumsuz etkiliyor. Diğer yandan ailede okulda toplumda insanlar özgürce kendini ifade edemiyor. Bu durum yeteneklerini köreltiyor. Okullar hayata hazırlamıyor.” (G22)

“Okullar çok uzun vakitler çocukları oyalıyor. Bir şey katamıyor. Sadece test çözerek bir insan ne öğrenebilir?” (G23)

Bununla birlikte katılımcılar, okulların çevresinde tehlikeli ve rekabetçi ortamların yer aldığını, okullarda öğrencilere doğru yönlendirmelerin yapılmadığını, yönlendirmelerin sınavlara yönelik olduğunu ve gençlerin yeteneklerinin göz ardı edildiğini dile getirmişlerdir. Bu bağlamda elde edilen bulgular ise şunlardır:

“Olumsuz etkisi gençlerin çoğu yanlış yönlendirme kurbanı oluyor her okul sınava yönelik çalışmalar yapıyorlar halbuki her sınıfta öğretmenler, mühendisler doktorlar, tamirciler tesisat ustası daha neler neler çıkabilir ama bizim yaptığımız

her öğrencinin hedefi tıp kazanmış gibi hareket eden okul kültürü oluşturduk maalesef.” (G1)

“Kişisel idealler ve çıkarlar uğruna gençlerin yetenekleri doğrultusunda yönlendirilmemeleri.” (G2)

“Gençlerin çoğu hangi meslekleri seçecekleri konusunda kararsızlar ve neye ilgileri var veya yetenekleri var bilmiyorlar. Çevrenin yönlendirmesiyle prestij olarak görülen meslekleri isteyebiliyorlar. Üniversite sınavında aldıkları puana göre bir mesleğe yönelmek daha yaygın. Gençlerin kararsızlıklar had safhada ve okullar ve aileler yeterince karar sürecine katkıda bulunmuyor. Daha iyi bir yönlendirme ve tanıtım yapılmalı. Ülkemizde ara elaman ihtiyacı had safhada ama bu meslekler ya değersiz görülüyor veya yeterli gelir getirmedeği için tercih edilmiyor.” (G4)

“Herkes bu çığırda ulaşamıyor. Çoğunluk bu çığırın altında kalıyor. Liseye gelip düzgün okuyup yazamayan dört işlem yapmayan var. Ama bu öğrencilere bir destek veya rehberlik yok. Ders başarısı yok. Bir sosyal etkinlikte başarısı ve becerisi yok. Mecburen okullarda vakit geçiriyorlar. Olumsuz davranışlara yöneliyorlar. Büyük bir şehirdeyiz her türlü imkân var.” (G14)

İşsizlik ve Çalışma Koşullarının Gençler Üzerindeki Etkisi

Lise öğrencilerinde iş hayatındaki belirsizliğin etkileri kapsamında elde edilen bilgiler doğrultusunda; işsizlik ve çalışma koşullarının gençler üzerinde bireysel ve toplumsal etkileri olduğu ön plana çıkmış olup tüm alt temalar Şekil 3'te gösterilmektedir.

Alt Tema 3. İşsizlik ve Çalışma Koşullarının Gençler Üzerindeki Bireysel Etkileri

Bu bölümde işsizliğin ve çalışma koşullarının gençler üzerindeki bireysel etkileri incelenmiş olup gençlerin ruhsal ve ekonomik sorunlar yaşaması, çalışma şartlarının ağır olması sebebiyle üniversite mezunu gençlerin mesleğini icra ettirmemesi ve eğitim-öğretimden uzaklaşılması incelenmiştir.

Çalışmada gençlerin ruhsal sorunlar yaşaması kapsamında elde edilen bulgular incelendiğinde; gençlerin ruhsal sorunlar yaşadığı, geleceğe yönelik umutsuzluk içinde olduğu, tahammülsüzlük, uyumsuzluk ile birlikte kaygı yaşadıkları ön plana çıktığı görülmüştür. Bu bağlamda katılımcılar, öğrencilerin arada kalmış hissettiklerini, yaşadıkları olumsuz duyguları davranış sorunları şeklinde farklı bir şekilde yansıttıklarını, toplumsal sorunlarla birlikte gelecek ve işsizlik kaygısını yoğun yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda katılımcılardan elde edilen bulgular şu şekildedir:

“Ruhsal sorun olanlar mevcut arada kalmışlık durumu. Ne o tarafta ne de diğer taraftalar.” (G7)

“Evet kesinlikle oluyor. Mesela gerçeklerden kaçış için sigara içmeleri ve ailelerini bir düşman gibi görmeleri. Sorunlardan bir şekilde olumsuz davranışlarla kaçmaya çalışıyorlar. Pek çoğunun psikolojik sorunları var. Davranış sorunları var.” (G10)

“Öğrenciler, pandemi nedeniyle umursamazlık, vurdumduymazlık duyguları artmış durumda. Sinirli ve agresif davranabiliyorlar.” (G11)

“Psikolojik sorunları oluyor. Bunu dışarı farklı yansıtıyorlar.” (G21)

“Başa çıkmak için umursamazlık, başka şeylerle boşluğu doldurma, ruhsal sorunlar vb. davranışlar gösteriyorlar.” (G22)

“Toplumda sürekli ve hızlı değişim olmaktadır. Bazı öğrenciler bilgili, sorguluyor ve okulda uyumlular. İleride ne yapabilirim kaygısını yaşıyorlar” (G14)

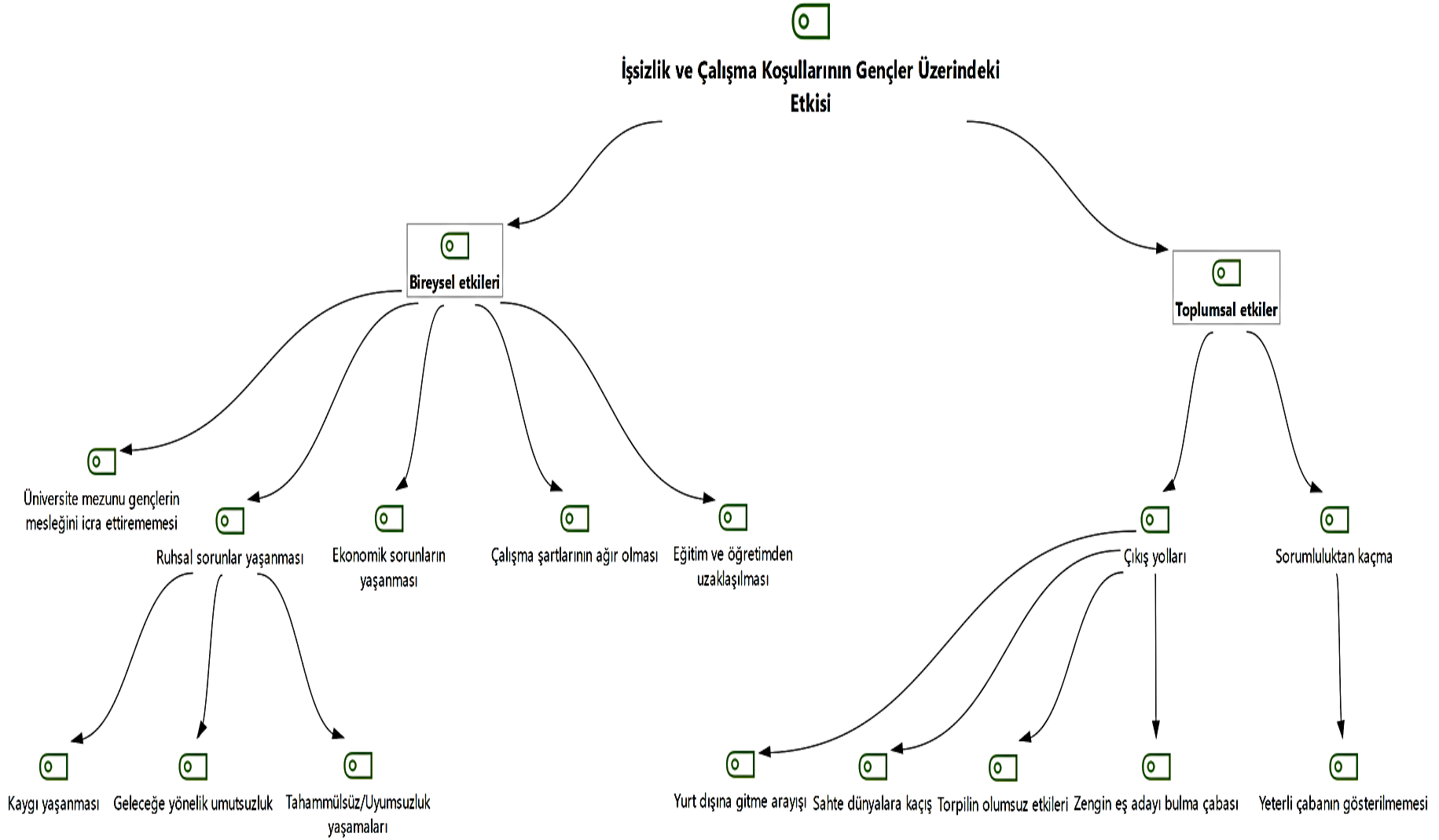
“Bizim çoğu öğrenci meslek lisesi okudukları ve genelde ailelerinin kendilerine ait bir iş yeri olduğu için gelecek kaygıları düşük. Bir kısmı da nasıl olsa potansiyelim düşük okusam da hayatta geri dönüşü yok deyip boş verebiliyor.” (G18)

“Genel anlamda okusalar meslek sahibi olsalar bile gelecekte iyi bir hayat süremeyeceklerini düşünüyorlar.” (G19)

“İşsizlik veya insanca şartlarda bir iş bulamama kaygısını da üzerine eklemek lazım.” (G10)

“Gelecek kaygısı öğrencileri umutsuzluğa itmekte ve öğrenimine olumsuz etki oluşturmaktadır.” (G20)

“Ben kendim istediğim yaşam standardına ulaşamadım. Gelecek kaygısı yaşıyorum. Gençlerin düzgün bir iş bulması çok zor.” (G23)

Şekil 3: İşsizlik ve çalışma koşullarının gençler üzerindeki etkisine ilişkin alt temalar (maxqda 20-hiyerarşik kod-alt kod modeli)

Bununla birlikte katılımcılar, gençlerin geleceğe umutsuz baktıklarını, bu umutsuzluğun ders başarılarını, davranışlarını etkilediğini ve tahammülsüz hareket ettiklerini vurgulamışlardır. Bu konuda katılımcılardan elde edilen bulgular ise şu şekildedir:

“Olumsuz etkiliyor bu yüzden gençlerin birçoğu geleceğe umutsuz bakıyor.” (G2)

“Bir diğer öğrenci grubunun bugüne ve geleceğe ait umutları yok. Ders başarıları iyi değil, davranışları bozuk. Boşvermişlik içindeler.” (G14)

“Umutsuz, mutsuz bir gençlik...” (G19)

“Evet, gösteriyorlar. Bu durum öğretmenleri olarak bizi üzüyor. Tahammülsüzlükleri, uyumsuzlukları çoğunlukla işin içinden çıkılmaz bir duruma sokuyor. Eğitim öğretimi bir kenara bırakıp canlarına bir şey gelmesin, zarar görmesinler diye uğraşıyoruz. Çünkü hiçbir şeye tahammülleri yok.” (G9)

Katılımcılar ekonomik sorunlar yaşaması kapsamında; gelirin az olması ve işlerin zorluğu sebebiyle bazı mesleklerin tercih edilmediğini, gelir adaletsizliğinin arttığını, işyerlerindeki baskının çok fazla olduğunu ve nitelik gerektiren işlerde dahi asgari ücretlerin teklif edildiğini, bu nedenle de gençlerin çalışmaya ve okumaya ilişkin motivasyonlarının düştüğünü ifade etmişlerdir. Bu anlamda katılımcılardan elde edilen bulgular şunlardır:

“Gelir azlığı ve işin zorluğu bazı mesleklerin tercihinde olumsuzluk oluşturmaktadır. Yaptığı işe uygun ücret alınıyorsa insanlar mutlu olamayıp. Aynı ücrete daha kolay işler tercih etmekte. Ayrıca zor ve az ücret verilen işlerde göçmenler çalıştırılır sömürülmekte yerli halk iş beğenmiyor olarak gösterilmektedir.” (G4)

“Bir yanda gelir adaletsizliği artıyor. Adeta uçurum var. Bu durumu gören genç ne yapar?” (G13)

“Gelecek kaygısının 6. sınıflardan hatta 5. Sınıflardan bile başladığını, bununla alakalı olarak ekonomik sorunların bazı öğrenciler için en önemli etken olduğunu gözlemlemekteyiz. Bu yıl ilk kez telefonların öğrencilere verilmesi esnasında 7. sınıf öğrencilerinin telefonu aldıkları an dolar TL kurunu kontrol ettiklerine şahit oldum.” (G17)

“İşyerlerinde baskı çok fazla, bir nitelik veya diploma gerektiren işlerde bile asgari ücret teklif ediliyor. Gençler bu durumu görüyor. O zaman öğrenci neden ders çalışsın üniversitede vakit ve emek harcaysın diyor. 15/16 yaşında bir genç başka şeylerle uğraşmalı ama yarın ben ne yapacağım, hayatımı nasıl sürdüreceğim düşüncesi içinde.” (G17)

“Eskiden insanlar çalışarak bir şeye sahip olabiliyordu şimdi çok zor. Ancak yeme içme barınma ihtiyacını alt düzeyde karşılayabilirler. Böyle olunca gençlerin motivasyonu düşüyor.” (G23)

Ayrıca katılımcılar çalışma şartlarının ağır olması ve üniversite mezunu gençlerin mesleğini icra ettirememesi kapsamında; gençlerin çalışma motivasyonlarının düştüğünü, geleceğe yönelik umutsuzluk yaşadıklarını ve umursamaz hareket ettiklerini, özellikle üniversite mezunu gençlerin bu durumdan çok etkilendiğini ve farklı branşlara yöneldiklerini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda öğrencilerden elde edilen bulgular şunlardır:

“Günümüz gençleri zaten çok çalışma taraftarı değil bir de çalışma şartlarının bu denli olumsuz olması birçok gencin cep harçlığına talim edip evde oturmayı yeğliyor ve daha mezun olmadan bile umutsuzluğa kapılıyorlar.” (G5)

“Umursamazlık çok yaygın. Kısmen haklılar üniversite okumuş yakınları iş bulamıyor. İş bulan iyi şartlarda çalışmıyor.” (G13)

“Basında gençler iş beğenmiyor diyorlar ama işverenler de sundukları şartlara bakmalı.” (G19)

“İşverenler çalışan değil köle arıyor.” (G23)

“Özellikle üniversite mezunu olan gençler çok etkileniyor bundan. Bir polis parkuru eğitmeni olarak da kursa gelen farklı branşlarda gençleri gördükçe üzülüyorum, mühendislik mezunu gençler bile polis olmak istiyor; çünkü kendi mesleğini yapamıyor bunu önlemede devletin çalışmaları yetersiz tabi ve özel sektör köle zihniyetinde işlediği

için ülkemizde hak eden değeri ve ücreti ne yazık ki göremiyorlar. O yüzden polislik daha cazip geliyor "A101 ve Bim'de çalışmak yerine..." (G1)

"Öğrencilere sorunca gelecekte ne yapacaksın diye market çalışanı diye espri yapıyorlar. Bir kısmı da kısa yoldan bir iş olarak bekçi, polis, astsubaylık gibi işleri aklından geçiriyor." (G22)

Bununla birlikte katılımcılar, gençlerin eğitim ve öğretim hayatından uzaklaşmakta olduğunu, okudukları bölümlerle ilgili olmayan daha fazla ücret alacakları bir işte meslek sahibi olmanın yollarını aradıklarını ve üniversite eğitimine eskisi kadar önem vermediklerini vurgulamışlardır.

"Olumsuz etkiliyor, eğitim öğretimden uzaklaşıyorlar. Meslek lisesinde meslekleri ile ilgili bir şey öğrenme çabaları düşük. Polislik, astsubaylık, bekçilik gibi işlere girmeyi düşünen var." (G6)

"Öğrenciler üniversite eğitimine eskisi kadar önem vermemeye başladıkları aşikâr. Genellikle lise öğrencileri üniversite okuyarak veya okumayarak daha fazla ücret alacakları mesleklere yönelim gösteriyorlar." (G15)

"Eğitime olan inançları zayıf bireyler yetişmekte. Maalesef toplumda bunun kötü örnekleri mevcut bu yüzden eğitim süreci onlar için katkıdan çok baskı oluşturuyor." (G20)

Alt Tema 4. İşsizlik ve Çalışma Koşullarının Gençler Üzerindeki Toplumsal Etkileri

Araştırmada işsizliğin ve çalışma koşullarının gençler üzerindeki toplumsal etkilerine bakıldığında gençlerin bu konuda çıkış yolları aramaları ve sorumluluktan kaçmalarının ön plana çıktığı görülmektedir.

Katılımcılar, gençlerin çıkış yolları araması kapsamında; gençlerin yurt dışına gitmeyi arzuladıklarını ve yurt dışına gidebilmek için işçi göçü gibi yöntemlere başvurduklarını ifade etmişlerdir. Bu konuda öğrencilerden elde edilen bulgular şunlardır:

"Ya da son yıllarda artan iş göçü gibi yöntemlere başvurulmaktadır" (G3)

"Birazı da ülkeden gitme peşinde nasıl kaçarım yurtdışına arayışı içinde" (G8)

"Yurtdışına gitmeyi arzuluyorlar." (G14)

Bununla birlikte katılımcılar, gençlerin arkadaş çevreleriyle çelişki ve özentide olduklarını, zengin bir eş adayı aradıklarını, zamanlarını sosyal medya gibi sahte dünyalarda geçirdiklerini de belirtmişlerdir. Bu bağlamda katılımcılardan elde edilen bulgular ise şunlardır:

"TV'lerden çok sanki arkadaş çevreleriyle çelişki ya da özentide içerisindedir." (G7)

"Boşlukları daima dolu sosyal medya, snap, resim kurdukları sahte dünya da." (G7)

"Bir kısmı acaba zengin bir eş bulabilir miyim gibi çıkış yolları düşünüyor." (G6)

Öte yandan katılımcılar, gençlerin torpilleri olmadan iyi bir işe sahip olamayacaklarına yönelik inanca sahip olduklarını, yaşanan hak mağduriyetlerinin gençlerin sorumluluk almaktan kaçınmalarına neden olduğunu ve bu nedenlerden dolayı da yeterli çabayı göstermediklerini ve sorumluluk almaktan kaçındıklarını vurgulamışlardır. Bu bağlamda katılımcılardan elde edilen bulgular şunlardır:

"Torpil, kayırmacılık ile bir yere gelenler olumsuz örnek oluyor." (G6)

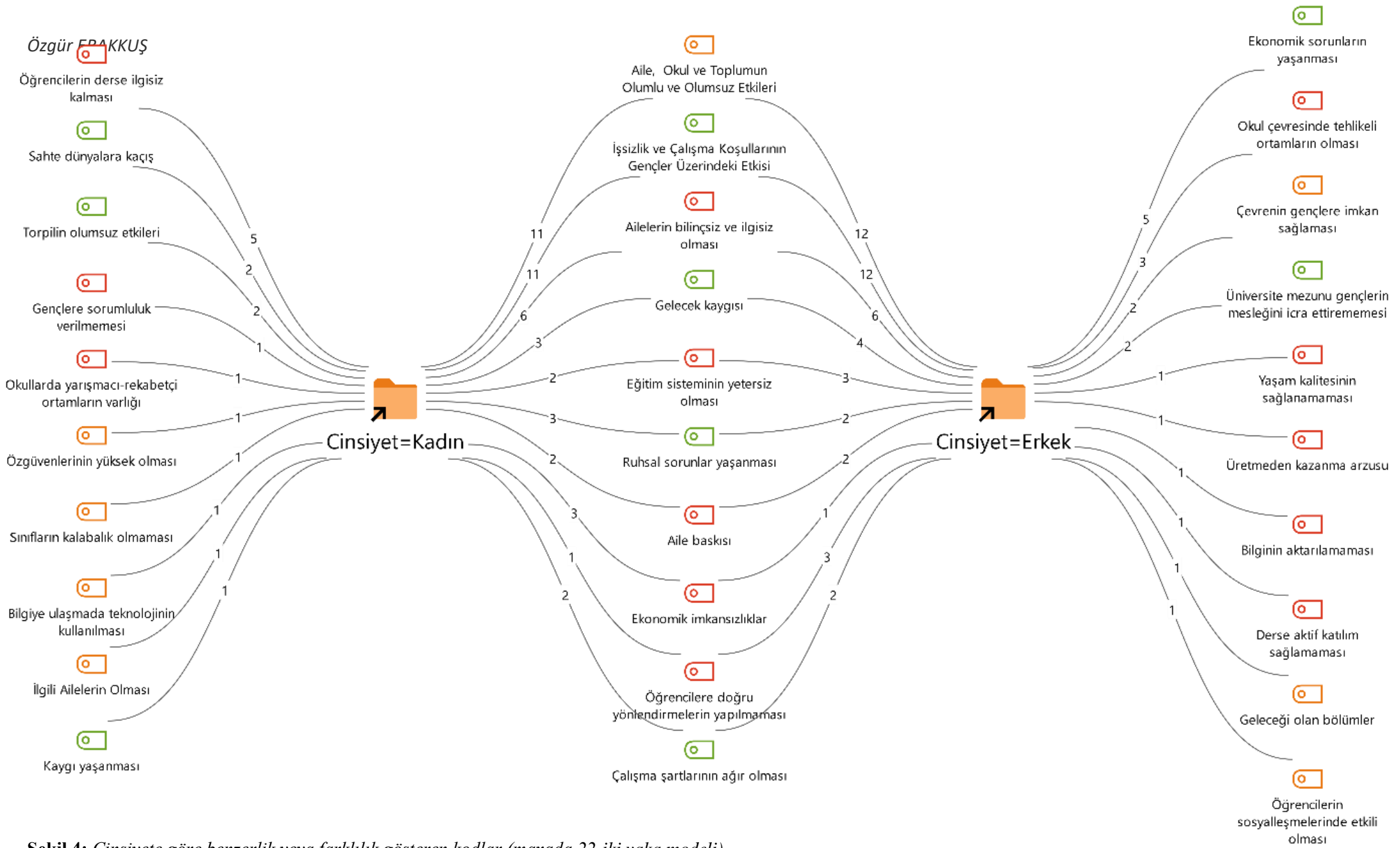
"Torpil olmadan iyi bir işe sahip olamayacaklarını düşünüyorlar" (G19)

"Gelişmemiş ve bilinçsiz toplumlarda yaygın olarak görülen hak mahrumiyeti, sağlıksız koşullarda çalışma, baskı altında bulunma vb. durumlara rastlanmaktadır. İnsan hayatının büyük çoğunluğunu kapsayan çalışma hayatı karşısındaki olumsuzluklar gençlerde sorumluluk almaktan uzaklaşmaya, bu hayattan kaçınmaya eğilim olmaktadır." (G3)

"Evet, günümüz gençliğinin genel sıkıntısı özellikle ilerde nasıl ayakta duracağım ya da nasıl daha iyi şartlarda yaşayacağım problemi var. Bu yaşantıda haklı olarak bazı standartlar istiyorlar ama onun içinde yeteri kadar gayret göstermiyorlar, en önemli yetersizliklerden biri çaba." (G12)

Öğrencilerin iş hayatındaki belirsizliğin etkisi kapsamında elde edilen veriler incelendiğinde ise cinsiyete göre benzerlik veya farklılık gösteren kodlamalar ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda kadın ve erkek katılımcılar aile, okul ve toplumun olumsuz etkileri kapsamında benzer kodlamalarda, öğrencilerin ailelerinin baskıcı, bilinçsiz ve ilgisiz olduğunu, ekonomik imkânsızlıklar yaşadıklarını, eğitim sisteminin

yetersiz olduğunu ve öğrencilere doğru yönlendirmelerin yapılmadığını dile getirmişlerdir. Bununla birlikte işsizlik ve çalışma koşullarının gençler üzerindeki etkileri incelendiğinde ise çalışma şartlarının çok ağır olduğu, gençlerin bu sebeplerden dolayı gelecek kaygısı başta olmak üzere ruhsal sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Şekil 4: Cinsiyete göre benzerlik veya farklılık gösteren kodlar (maxqda 22-iki vaka modeli)

Ayrıca çalışmadan elde edilen bulgularda kadın katılımcılar aile, okul ve toplumun gençler üzerindeki olumsuz etkileri kapsamında; gençlere sorumluluk verilmediğini ve okullarda yarışmacı veya rekabetçi ortamların varlığını vurgulamış olsalar da öğrencilerin özgüvenlerinin yüksek olduğunu, eğitim sınıflarının kalabalık olmadığını, bazı ailelerin ilgili olduğunu ve bilgiye ulaşmada teknolojinin varlığını da olumlu etkiler kapsamında ifade etmişlerdir. Bununla birlikte kadın katılımcılar, işsizlik ve çalışma koşullarının toplumsal etkilerine odaklanmış olup, gençlerin sosyal medya gibi sahte dünyalarda zaman geçirdiklerini ve torpilleri olmadan iyi yerlere gelemeyeceklerine dair kaygı yaşadıklarını vurgulamışlardır.

Erkek katılımcılar ise kadın katılımcılara göre, aile, okul ve toplumun olumsuz etkilerine odaklanmış, gençlerin üretmeden kazanma arzusu içinde olduklarını, öğrencilerin derslere aktif katılım sağlamadığını ve ilgisiz kaldığını, bilgilerin kuşaktan kuşağa aktarılamadığını, yaşam kalitelerinin düştüğünü ve okul çevrelerinde tehlikeli ortamların olduğunu ifade etmişlerdir. Buna karşın olumlu etkiler kapsamında öğrencilerin geleceği olan bölümlerde okuduklarını, okul hayatının sosyalleşmelerinde etkili olduğunu ve çevrenin gençlere yeni imkânlar sağladığını vurgulamışlardır. Erkek katılımcılar, işsizlik ve çalışma koşullarının gençler üzerindeki etkisi kapsamında bireysel etkilere daha fazla odaklanmış, üniversite mezunu gençlerin mesleğini icra ettiremediklerini ve ekonomik imkânsızlıklar yaşadıklarını dile getirmişlerdir.

Tartışma ve Yorum

Toplumsal gelişmeler ve değişiklikler, avantaj ve dezavantajlarla birlikte gelir. Bireylerin büyüdüğü aileler, sosyal çevreleri, okul ortamları ve etkileşimde buldukları medya araçları da gençler üzerinde etkilidir. Ayrıca, eğitimde devam eden gençler, iş hayatıyla doğrudan iç içe olmasalar da, mevcut ve olası ekonomik koşullardan etkilenmektedirler. Emek piyasasına yönelik gözlemler, iyi işlerin sınırlı olduğunu, çalışan yoksulluğun hala varlığını sürdürdüğünü, işsizliğin bir sorun olarak varlığını sürdürdüğünü ve toplumda belirsizliklerin hüküm sürdüğünü göstermektedir.

"Aile, Okul ve Toplumun Olumlu ve Olumsuz Etkileri" konusunda, olumlu etkiler arasında, eğitim ve okulun olumlu etkisi, gençlerin sahip oldukları imkânlar ve ailelerinin ilgisi yer almaktadır. Olumsuz etkiler ise ailenin baskıcı, bilinçsiz ve ilgisiz olması, toplumsal değişim etkileri ve okulların olumsuz etkilerini içermektedir. "İşsizlik ve Çalışma Koşullarının Gençler Üzerindeki Bireysel Etkileri" başlığı altında, işsizliğin ve çalışma koşullarının gençler üzerindeki bireysel etkileri ele alınmıştır. Bu bağlamda, gençlerin ruhsal ve ekonomik sorunlar yaşadığı, çalışma şartlarının zorluğu nedeniyle üniversite mezunu gençlerin mesleklerini icra edemediği ve eğitim-öğretime olan uzaklığın ön plana çıktığı görülmüştür.

"İşsizlik ve Çalışma Koşullarının Gençler Üzerindeki Toplumsal Etkiler" başlığında, gençlerin çeşitli çıkış yolları aradıkları ve yurt dışına gitme arzusu taşıdıkları ifade edilmiştir. Ayrıca, gençlerin arkadaş çevresi ile çatışma ve özentide içinde oldukları, zengin bir eş adayı aradıkları ve sosyal medya gibi sanal dünyalarda zaman geçirdikleri belirtilmiştir. Gençlerin, kendi ilgi ve isteklerinden bağımsız olarak polis, bekçi, asker gibi mesleklere yönelmeye mecbur kaldığına dair inançlar bulunmaktadır. Katılımcılar ayrıca, torpil olmadan iyi bir işe sahip olunamayacağına yönelik bir inanç olduğunu ve bu nedenle gençlerin sorumluluk üstlenmekten kaçındığını, hak mağduriyetleri nedeniyle yeterli çaba göstermediklerini ve sorumluluk almaktan kaçındıklarını ifade etmişlerdir.

Uygulanan sosyal ve ekonomik politikalar çalışma hayatı dâhil toplumun pek çok kesimini etkilemektedir. Endüstri 4.0 uygulamalarının nasıl etkileyeceği ise merak edilmektedir. Alanyazına bakıldığında benzer konulara değinilen çalışmalar mevcuttur. Özdemir ve As (2022)'ye göre; hem aile hem de toplulukçu kültür gibi bağlamsal özelliklerin ergenlerin kariyer değerlerinin ve mesleki umularının oluşması ve şekillenmesi üzerindeki rollerine işaret ettiği söylenebilir. Dönmez Kara ve Karaaslan (2022) tarafından yapılan araştırmada da katılımcı üniversite öğrencilerinin salgının da etkisiyle iş bulamama kaygılarının arttığı tespit edilmiştir (Dönmez Kara ve Karaaslan, 2022: 166). Ayrıca öğrencilerin gelecek adına duydukları en büyük kaygının nasıl bir işe sahip olacağı kaygısı olduğu, gelecek kaygısını yaşayanların sayısının bir hayli fazla olduğu, kişilerin meslek seçiminde aile etkisinin önemli oranda rol oynadığı, öğrencilerin çoğunluğunun meslek tercihlerinde sevdikleri meslekleri yapmaları yönünde olduğu ve meslek seçiminde maddi rahatlık sağlamanın önemli bir etken olduğu anlaşılmaktadır (Çelebi ve diğerleri, 2023; Winding ve diğerleri, 2023).

Bone'ye (2019) göre; genç güvencesiz işçiler, gelecekteki belirsizlikler nedeniyle "sürekli bir şimdi"

yaşama durumuna zorlanmaktadır. Gençler iş sözleşmelerini seçme ve dolayısıyla gelecekleri için plan yapma yeteneklerini yetersiz görmektedir. Bu, genellikle gençlerin gelecekle ilgili karar alma süreçlerine dâhil edilmediklerini işaret etmektedir. Mezuniyet sonrası iş bulma konusundaki belirsizlik, birçok öğrencinin gelecekteki istihdam konusunda şüpheler taşımasına yol açmaktadır. Bu şüphelerin altında, deneyim eksikliği, özsaygı eksikliği gibi kişisel nedenlerin yanı sıra ülkenin ekonomik durumu, yetersiz yeni istihdam fırsatları, artan mezun sayısı ve iş bulma rekabetinin artması gibi yapısal ve ekonomik nedenler de bulunmaktadır (Bayrak, 2020). Demirok ve diğerleri (2023)' ne göre öğrencilerin geleceğe yönelik en büyük endişelerinin iş seçimiyle ilgili olduğu, gelecek kaygısının yaygın bir sorun olduğu, ailelerin meslek seçiminde önemli bir rol oynadığı, öğrencilerin çoğunluğunun sevdikleri işleri yapmayı hedeflediği ve maddi refahın meslek tercihinde belirleyici bir faktör olduğu sonucuna varılmıştır.

Düzgün iş koşullarının oluşmaması da mezuniyet sonrası pek çok sektörde çalışanları olumsuz etkilemektedir. Çimen ve Karadağ'ın (2020) çalışmasına göre, özel eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin, iş güvencesi eksikliği nedeniyle sürekli bir işsizlik endişesi taşıdıkları, bu endişelerin geleceğe yönelik kaygıları tetiklediği görülmektedir. Bazı katılımcılar, iş sözleşmelerinin, kişisel yaşamlarını etkilediğini ve hatta isteklerini sınırladığını ifade etmektedirler (Çimen ve Karadağ, 2020). Gelecekle ilgili olumsuz düşünceler, bireylerin potansiyellerini tam olarak kullanmamalarına neden olabilir. Gençler için, gelecek kavramı, davranışları, tutumları ve kişilik gelişimlerini etkileyen önemli bir faktördür. Araştırmalar, öğrencilerin işsizlik endişesinin, geleceğe yönelik en büyük kaygılarından biri olduğunu göstermektedir (Aytaç ve Soylu, 2019). Nepotizm, klancılık ve siyasi kayırmacılık gibi kayırmacılık türlerinin yaygınlaşması, gençleri olumsuz etkilemektedir. İş dünyasında, nitelikler yerine akraba kayırmacılığı, dost kayırmacılığı ve siyasi kayırmacılık gibi faktörlerin öne çıkması, hem iş piyasasına yeni giren gençleri hem de mevcut çalışanları olumsuz etkilemektedir (Büte, 2011).

Eğitim sistemi, mevcut koşullara uyum sağlayamama sorunuyla karşı karşıyadır. Sınıfların fazla öğrenci ile dolu olması, rekabetçi bir eğitim ortamının hâkim olması, ezberci bir eğitim anlayışının öne çıkması, sınav sistemlerinin kurslar ve özel ders ihtiyacını artırması, üniversiteye giriş sürecinin uygun olmaması ve meslek seçiminin ilgi alanlarından bağımsız olarak sınav sonuçlarına dayandırılması gibi sorunlar, araştırmanın katılımcıları için Türk eğitim sistemindeki karşılaştıkları zorlukları ortaya koymaktadır (Özdemir ve İlhan, 2021: 1181). Çocuklar ve gençler dezavantajlı grup olarak kabul edilmektedir. Hayata uyum göstermeleri bakımından yapılan uygulamaların etkin ve verimli olması bakımından ihtiyaca dönük eğitimler düzenlenmelidir. (Yeşil ve Arpat, 2019). Eğitim sistemi, günün gereksinimlerine uyum sağlayamaması ve yapısal sorunlarla karşı karşıya kalmıştır, bu durum genç nesli etkilemektedir. Müfredat incelendiğinde, öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor becerilerinin geliştirilmesine vurgu yapıldığı görülmektedir. Ancak, bu müfredatın uygulanma biçimi farklıdır. Okullar ve ilgili kurumlar, rekabetçi bir yaklaşım benimseyerek sınavlara ağırlık verirler, bu da okulların öğrencileri gerçek hayata hazırlama etkinliğini azaltır. Bu durum, öğrencilerin hedeflere ulaşma isteklerini azaltır. Düşük başarı düzeyindeki öğrenciler, yalnızca bir diploma elde etmek amacıyla okula gitmeye başlarlar. Eğitim aracılığıyla daha iyi işlere ve yaşam koşullarına ulaşma fırsatının azalması, öğrenci motivasyonunu olumsuz etkiler.

Eğitim sistemine yeni yaklaşımlar ve uygulamalar dâhil edilmektedir, ancak başarı hâlâ büyük ölçüde sınavlarla değerlendirilmektedir. Öğrenmenin ve hayata hazırlığın önemine rağmen, giriş sınavlarındaki başarı düzeyi bir ölçüt olarak kabul edilmektedir, bu da öğrenciler arasında kaygı yaratmaktadır (Saka, 2014). Milli Eğitim Temel Kanunu'nda (Resmi Gazete,1973) okulun amacı, bireyleri hayata hazırlamak olarak belirtilirken, uygulamada genellikle bilgi aktarımına ve sınavlara hazırlığa dayalı bir eğitim yapısı görülmektedir. Bu yaklaşım, bireysel hazırbuluşluk ve ihtiyaçları ihmal etmektedir. Eğitim, geçmişte daha iyi bir yaşam kalitesine ulaşmanın bir aracı olarak kabul ediliyordu, ancak bu anlayış artık genel olarak geçerliliğini yitirmiştir. Emek piyasasının belirsiz koşulları nedeniyle gençler geleceklerini tahmin edememekte ve bu nedenle endişe duymaktadırlar. Bu zorlukları eleştirmek basit bir yaklaşım olabilir; ancak pek çok farklı faktör birbirine bağlıdır. Bu nedenle, mevcut ve olası koşulları göz önünde bulundurarak bütüncül bir perspektifle, eğitim sistemini iyileştirmek için çeşitli yaklaşımlar aranmalıdır.

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada emek piyasası şartlarının lise öğrencilerinin tutumlarına etkisi öğretmen görüşlerine

göre incelenmiş ve aşağıdaki çıkarımlara ulaşılmıştır. Araştırmada elde edilen sonuçlar şunlardır:

Toplumsal Gelişmeler ve Değişiklikler:

- Toplumsal gelişmeler ve değişikliklerin avantaj ve dezavantajları vardır.
- Bireylerin aileleri, sosyal çevreleri, okul ortamları ve medya etkileri gençler üzerinde etkilidir.
- Gençler, eğitimde devam etseler bile mevcut ve olası ekonomik koşullardan etkilenirler.
- Öğretmenlere göre, iyi işlerin sınırlı olup, çalışan yoksulluğun hala varlığını sürdürdüğü ve işsizliğin bir sorun olarak devam ettiği görülmektedir.
- Toplumda belirsizlikler hüküm sürmektedir.

Aile, Okul ve Toplumun Olumlu ve Olumsuz Etkileri:

- Eğitim ve okulun olumlu etkisi bulunmaktadır.
- Gençlerin sahip oldukları imkânlar ve ailelerinin ilgisi olumludur.
- Ailenin baskıcı, bilinçsiz ve ilgisiz olması olumsuz etkiler içerir.
- Toplumsal değişim etkileri ve okulların olumsuz etkileri mevcuttur.

İşsizlik ve Çalışma Koşullarının Gençler Üzerindeki Bireysel Etkileri:

- Gençler ruhsal ve ekonomik sorunlar yaşamaktadır.
- Üniversite mezunu gençler, mesleklerini icra edememektedir.
- Eğitim-öğretime olan uzaklık sorunu vardır.

İşsizlik ve Çalışma Koşullarının Gençler Üzerindeki Toplumsal Etkiler:

- Gençler, çıkış yolları aramaktadır.
- Yurt dışına gitme arzusu bulunmaktadır.
- Arkadaş çevresi ile çatışma ve özentiler içindedirler.
- Zengin bir eş adayı arayışı söz konusudur.
- Sosyal medya gibi sanal dünyalarda zaman geçirme eğilimi mevcuttur.
- Gençler, meslek seçiminde zorunlu olarak polis, bekçi, asker gibi mesleklere yönlendirilmektedir.
- Torpil olmadan iyi bir işe sahip olunamayacağına dair inançlar mevcuttur.
- Hak mağduriyetleri, gençlerin sorumluluk üstlenmekten kaçınmalarına neden olmaktadır.

Araştırma sonuçlarına dayanarak aşağıdaki öneriler sunulabilir:

Toplumsal Gelişmeler ve Değişiklikler İle İlgili Öneriler:

1. Eğitim sistemi, bireyleri sadece bilgi aktarımına odaklanan bir yapıdan daha fazlasını hedeflemeli ve gençleri yaşamları için hazırlamalıdır.
2. Eğitim programları, bireysel hazırbulunuşluk ve ihtiyaçları göz önünde bulundurmalıdır.
3. Eğitimde sınav odaklı bir yaklaşımdan uzaklaşılmalı ve öğrencilerin eleştirel düşünme, problem çözme ve iletişim becerilerini geliştirmeye yönelik yöntemlere ağırlık verilmelidir.

Aile, Okul ve Toplum Etkileri İle İlgili Öneriler:

1. Aileler, gençlerin yaşam becerileri edinimine aktif bir şekilde katılmalı ve desteklemelidir.
2. Okullar, olumlu bir öğrenme ortamı sağlamak için toplumsal değişimleri göz önünde bulundurmalıdır.
3. Öğrencilerin duygusal ve sosyal gelişimlerine odaklanan programlar ve etkinlikler teşvik edilmelidir.

İşsizlik ve Çalışma Koşulları Etkileri İle İlgili Öneriler:

1. İşsizlikle mücadelede, gençlere kariyer planlaması ve meslek seçimlerinde rehberlik sunulmalıdır.
2. Eğitim sistemi, bireyin hakları da korunarak iş dünyasının gereksinimlerine daha yakın bir şekilde tasarlanmalıdır.
3. Emek piyasasındaki olumsuzlukların toplumsal etkilerini hafifletmek için, ilgili kamu kurumları gereken düzenlemeleri yapmalı ve işverenler, gençlere iş fırsatları ve mesleki gelişim imkânları sağlamalıdır.
4. İşe girişte nesnel kuralları olan ve liyakate dayalı bir sistem oluşturulmalıdır.
5. Medya araçlarının etkileri konusunda gençlere medya okur-yazarlığı ve eleştirel düşünme becerileri kazandırılmalıdır.

Extended Abstract

Introduction

The youth, including those in secondary education, have plans and dreams about the professions and living conditions they want to have in the future. Social changes and developments in the labor market affect both employees and young people, even if they have not yet part of the business life. This study aims to determine the effects of labor market conditions on secondary school (high school) students as observed by their teachers.

The social and economic policies in practice affect many segments of the society, including the professionals. The environment in which children and young people live, the people and institutions they interact with affect them positively or negatively. The behaviors expected from an adolescent high school student have been reported in scientific sources. However, today's young people differ, in some ways, from the youth of their parents and teachers. High school students, who encounter many examples in their family and environment, are also affected by the conditions in the labor market. Current conditions and rapid change in business environments cause anxiety among the youth, aggravated by globalization, neoliberal policies, and other factors. Not only the youth, but also working or unemployed individuals are affected by the conditions in the labor market, and how Industry 4.0 applications will affect them is another question to think about. While unregistered, temporary, flexible, non-standard jobs are available in the labor market, in the post-pandemic world, the prospects for young people to find jobs that meet the “decent job” standards have decreased. Young people have had to accept precarious and low-paid jobs.

The inability of the education system to adapt to current conditions and the structural problems of the education system affect the youth. When the targeted outcomes in the curriculum are examined, it is observed that developing the cognitive, affective and psychomotor skills of the students is given primacy. However, how this curriculum is put into practice is another story. Despite the current and possible changes, the focus of schools and related institutions on exams with a competitive approach reduces the efficiency of schools' preparation of their students for life. In this case, students cannot achieve the target outcomes. Students below a certain level of success start to come and go to school only to get a diploma. The decreased prospects of having better and life-enhancing jobs through education reduces the motivation of students.

Methodology

Qualitative data collection techniques and phenomenological design were adopted in this study. The teachers participating in the study were asked the following questions about their students prepared by the researcher:

- What are the positive and negative effects of the family, school, and society on the preparation of the students in your institution for life and on gaining the qualifications needed for business life?

-How do the current working and employment conditions affect your students in your institution?

24 teachers teaching in schools in Bursa were reached. The results were subjected to content analysis.

Findings

Social development and changes bring advantages and disadvantages. The family and social environment in which the individual grows up, the school environment, and the written and visual media tools they interact with also play a role in shaping the youth. The elements with which they do not interact directly at the moment also affect young people. Even though young people who continue their education are not in business life in general, they are affected by the current and possible conditions of the labor market. Regarding the labor market, it has been reported that decent jobs are insufficient, working poverty continues, unemployment is a problem, and there are uncertainties in the society, including working life.

Positive and Negative Effects of Family, School and Society: The positive effects include the effect of school environment and education, young people's opportunities, their families' interest, and the opportunity to get to know different cultures. The negative effects include having an oppressive and indifferent family, the effects of social change, and the negative effects of schools.

Individual Effects of Unemployment and Working Conditions on the Youth: The individual effects of unemployment or working conditions on young people have been examined, indicating that young people with a university degree do not practice their profession due to mental and economic problems, working conditions are too heavy, and they are withdrawn from education.

It has also been found that young people experience mental problems, are in despair for the future, and experience anxiety with intolerance and incompatibility. The participants stated that the students felt caught in the middle, that they reflected their negative emotions in the form of behavioral problems in a different way, that they experienced intense future and unemployment concerns along with social problems.

Social Effects of Unemployment and Working Conditions on the Youth: The participants stated that they resort to methods such as labor migration to go abroad; they emphasized that young people are in conflict and pretense with their circle of friends, they are looking for a rich spouse, and they spend their time in fake worlds such as social media. They also stated that there is a tendency to opt for professions such as police, guard, and soldier, even if they do not have a real interest in these professions. The participants stated that they believe that young people cannot have a good job without their privileges, that their rights grievances cause avoiding responsibility, and that they do not show enough effort and avoid taking responsibility for these reasons.

Discussion and Conclusion

While the purpose of the school is expressed as preparing for life in the Basic Law of National Education in Türkiye, there is a structure focused on transferring information and preparation for exams in practice. Individual readiness and needs are ignored. Education was previously the means to achieve a better quality of life, which is no longer the case. Due to the labor market conditions, young people cannot plan their career, experiencing anxiety, and looking for different ways of coping. Criticizing young people is the easy way out; however, many interrelated factors play a role in the emergence of the current problems experienced by the youth. With a holistic perspective, ways of improvement should be sought by considering the current and potential conditions.

Kaynaklar

- Akyeşilmen, N. (2014). Uluslararası İnsan Hakları Düzenlemeleri ve Eğitim: Eğitime Hak Temelli Bir Bakış. *Milli Eğitim Dergisi*, 44 (201), 5-16.
- Aytar, O. & Soylu, Ş. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Günümüz ve Gelecek Algısı: İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12 (3) , 328-337. <https://doi.org/10.25287/ohuiibf.462023>
- Bauman, Z. (2005). Education in Liquid Modernity, *Review of Education, Pedagogy, and Cultural Studies*, 27 (4), 303-317.
- Bayrak, Y. (2020). Türkiye'de genç işsizliği ve yükseköğretim öğrencileri arasında işsizlik kaygısı: Bir alan araştırması örneği. yüksek lisans tezi. Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bone, Kate Daisy (2019) 'I don't want to be a vagrant for the rest of my life': young peoples' experiences of precarious work as a 'continuous present', *Journal of Youth Studies*, 22(9), 1218-1237
- Büte, M. (2011). Kayırmacılığın Çalışanlar Üzerine Etkileri İle İnsan Kaynakları Uygulamaları İlişkisi: Türk Kamu Bankalarına Yönelik Bir Araştırma, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15 (1), 383-404.
- Çelebi, N., Uzunosmanoğlu, B., Zogo, A., Gülener, G., Gülener, B. Ç. Ö., & Yolsal, S. (2023). Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Öğrencilerinin Gelecek Kaygıları Üzerine Nitel Bir Araştırma. *Social Sciences Studies Journal (SSSJournal)*, 9(110), 6349-6357.
- Çelik, N., & Üzmez, U. (2014). Üniversite öğrencilerinin meslek seçimini etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi: Çağrı merkezi hizmetleri örneği. *Elektronik Mesleki Gelişim Ve Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 94-105.
- Çimen, B., & Karadağ, E. (2020). Özel okullarda çalışan öğretmenlerin çalışma şartları ve gelecek kaygıları üzerine görüşleri. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 21 (2), 518-541.
- Demirok, E., Torun, N., Karaköse, N. K., Kılıç, İ., Sakarya, S., & Koç, D. (2023). Mesleki ve Teknik Lise Öğrencilerinin Gelecek Kaygıları. *Social Sciences Studies Journal (SSSJournal)*, 9(110), 6684-6693.
- Dönmez Kara, C. Ö. & Karaaslan, İ. (2022). Covid-19 Pandemisinin Üniversite Öğrencilerinin İşsizlik Kaygısı Üzerine Etkileri. *Journal of Social Policy Conferences*, (82) , 155-194. DOI: 10.26650/jspc.2022.82.941212
- Evcim N. (2023) Türkiye ve Dünyada Çalışan Yoksulluğu, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Denizli
- International Labour Organization (ILO), Youth and COVID-19: Access to Decent Jobs Amid the Pandemic, Ankara, 2021
- International Labour Organization. "Labour Force Statistics database (LFS)" ILOSTAT. ilostat.ilo.org/data. Erişim: 0509.2023
- İnce H.C. (2022). Between Employment And Unemployment: Un(der)employment Experience of University Graduates Working At Chain Stores In Turkey, Yüksek Lisans Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara, 2022.
- Karasar, N. (2009). Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar-ilkeler-teknikler. *Ankara: Nobel Yayınları*
- Kars, V., Arslan, N., Erik, L., Avcı, N., Bucaktepe, P. G., Celepkolu, T., & Şahin, H. A. (2014). Lise son sınıf öğrencilerinin meslek seçiminde karşılaştığı sorunlar ve bu sorunların anksiyete ve depresyonla ilişkisi. *Dicle Tıp Dergisi*, 41(1), 187-190.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. Thousand Oaks, CA: Sage
- Mütevellioglu, N., & Işık, S. (2009). Türkiye emek piyasasında neoliberal dönüşüm. *Küreselleşme, kriz ve Türkiye'de neoliberal dönüşüm*, 159-204.
- OECD (2021), Government at a Glance 2021, OECD Publishing, Paris.
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD), <https://data.oecd.org/youthinac/youth-not-in-employment-education-or-training-neet.htm> Erişim 08/08/2023

- Özdemir, A., & İlhan, A. (2021). Beyin Göçü: Öğrencileri Yurt Dışı Eğitime Yönlendiren Sebepler Bağlamında Nitel Bir Araştırma, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20 (42), 1159-1186. doi:10.46928/iticusbe.804014
- Pelek, S. (2022). Türkiye’de diplomalı işsizlik: işsiz üniversite mezunlarının iş piyasası örüntüleri. *Journal of Management and Economics Research*, 20(1), 247-270.
- Resmi Gazete 14.06.1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu 24.06.1973 cilt 12 s.2342
- Saka, F. Ö. (2014). Does our Education System Allow Students to Be Autonomous?. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 4 (2), 215-226.
- Serpil H. (2022) Yükseköğretimin Metalaşması ve Çalışma Hayatının Dönüşümü, Dündar O.(ed.) Çalışma Kavramına Sosyolojik Bakış, Kriter Yayınevi, İstanbul
- Seydoğulları, Ü.S. Arıdağ, Ç.N., Koç, M. (2014). Lise Öğrencilerinin Ahlaki Yargı Yeteneklerinin Anne-Baba Tutumları Açısından İncelenmesi, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 47 (2), 21-40.
- Soysal, D. (2022). *Bir Fen Bilimleri Öğretmeninin Hayatı Boyunca Yaşamış Olduğu Güç Odaklı İlişkilerin Fen Bilimleri Öğretimine Yansımaları: Foucault Perspektifinden Bir Otoetnografi Çalışması* Doktora Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tekin E. (2022) Üretim ve Mülkiyet İlişkileri Bağlamında Çalışma Olgusunun Dönüşümü, Dündar O.(ed.) Çalışma Kavramına Sosyolojik Bakış, Kriter Yayınevi, İstanbul
- Tekindal, M. & Uğuz Arsu, Ş. (2020). Nitel Araştırma Yöntemi Olarak Fenomenolojik Yaklaşımın Kapsamı ve Sürecine Yönelik Bir Derleme. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 20 (1), 153-172.
- Turan, Ü., & Kayıkçı, K. (2019). Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Meslek Seçiminde Okul Rehberlik Hizmetlerinin Rolü. *E-International Journal of Educational Research*, 10(1).
- Winding, T. N., Nielsen, M. L., & Grytnes, R. (2023). Perceived stress in adolescence and labour market participation in young adulthood-a prospective cohort study. *BMC public health*, 23(1), 186.
- Yeşil Y., Arpat, B. (2019) Tekirdağ Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü’nün Dezavantajlı Gruplara Yönelik Faaliyetlerinin İncelenmesi, SSS Journal, vol. 5, no. 46, pp. 5632–5641, Oct. 2019.
- <http://arsiv.ntv.com.tr/news/149264.asp> Erişim: 02.09.2023
- <https://www.milliyet.com.tr/egitim/1-7-milyon-ogrenci-acik-ogretimde-liselerden-kacis-suruyor-6990196> Erişim: 02.09.2023
- <https://www.milliyet.com.tr/egitim/son-dakika-egitimde-yeni-trend-acik-ozel-lise-bes-taksitle-lise-diplomasi-7017069> Erişim: 11.10.2023